

Emberségből példát

*Az élet megjavítását akarom,
nem a halál kidiszítését.*

KÁNYÁDI MIKLÓS

Viszonylatok

(Székelykeresztúr)

„Ha valamilyen jó könyvről hallottam, abban jártam, hogy valahogy hozzájussak. Egyszer a keresztúri könyvesboltban azt mondja valaki a hátam mögött:

— Né, falusi ember, s könyveket kér...!

— Jóember — fordultam hozzá —, a könyv mindenkié.

Úgy ment ki a boltból, mint akit leforráztak.“

(Nagygalambfalva)

„— Na, írhat a fia a jó terméstről, Miklós bácsi, mert csúfság, ami van.

— Sándor nem ír újságcikket...!

— Hát...?

— Verset.

— Úgy mondja ezt, mintha a versöt is meg lehetne önni.

— A lélek is megkívánja a magáét. A jó vers pedig mindennél többet ér. Szívesen felhagynék akár több napi táplálkozással is, csak hogy jó verseket hallhassak.“

(Székelyudvarhely)

„Az orvosok kezén vagyok az udvarhelyi kórházban. Egy harminckét éves fiatalember halt meg a szemünk láttára. A nagy riadalomban Zaharia Stancu igéivel kellett vigasztalnom még az orvosokat is: *A halálban nincs igazság...*

Akkor kérdezte meg tőlem valaki:

— Mondja, Kányádi apó, mennyire rokona magának Kányádi Sándor?

— Anyyira, hogy azt szokta mondani nekem: apám.“

Galambfalvi üzenetek

Ismeretségünk nem mai keletű, bár szemtől szembe csak 1977 nyarán kerültem vele: amikor már mind a ketten úgy éreztük, hogy ennek a találkozásnak jóval előbb kellett volna megtörténnie. Akkor sem a riporter szándék vitt el hozzá, hanem a lélek parancsa. Látnom kellett végre azt az embert, akinek a tekintetét — látatlanul is — magamon éreztem, valahányszor új íráshoz kezdtem. Szerettem volna megköszönni, hogy évek óta kitüntetett figyelmével; hogy mindig a legjobbkor jutottam eszébe... Az utóbbi évek csüggeteg pillanataiban, ha valamitől új erőre kaptam, ösztönzést arra, hogy a megkezdett úton továbbhaladjak — úgy azt mindenekelőtt a nagygalambfalvi üzeneteknek köszönhetem.

Kányádi Sándor nemegyszer megállított utcán, szerkesztőségben, összejövetelelen: „Mondtam már, hogy édesapám a lelkemre kötötte, ha találkozunk, el ne felejtsek szólni neked...?“ Tudhattam: minden sorom megmértetik — főképp azok, amelyek a *Falvak Dolgozó Népében* jelennek meg —, s hogy ezentúl immár Kányádi Miklós bácsi színe előtt is helyt kell állanom. Amióta pedig Kányádi Sándor egy írói albumban megvallotta, hogy ő „csupán“ íródeákja édesapja igazmondó szavainak, azóta nemcsak az volt a fontos nekem, amire Kányádi apó esetleg rábólinthat: „na, ezért tényleg nem volt kár a drága papiros“; azt kezdem vizsgálni, hogy vajon mi lehet az, amiért csóválná a fejét: „kár annak a papír, aki nem tudja megművelni.“

E miatt késlekedtem volna? A fejszóválásaitól tartva halogattam vajon a személyes találkozást? Ha így történt, akkor ugyancsak sokat veszítettem vele. Magyarázhatnám persze a sokféle szólító kötelezettséggel, az újságrással járó kap-

kodással, szertelenséggel — de jól tudom: nem ez a lényeg. A lélek — a szellem? — másképpen járja útjait, mint az ember. Meglehet, hogy valami alkati fogyatékoság is közrejátszott e késlekedésben: akikről tudva tudom, hogy valamennyire is számon tartanak, akik számára írásaim valamit is jelentenek, épp azok előtt vagyok a legfeszélyezettebb. Mintha attól tartanék: nehogy aprópénzre váltsam azt az erkölcsi tőkét, amit írással csak gyarapítani szeretnék.

Az erőn feletti küszködés értelme

Előbb egy Székelyudvarhelyről — „a városból” — hazatérő fiatalasszony igazít útba, majd néhány Kányádi-vers segít — *A mi utcánk*, az *Öreg kút az utca szándán*... —, hogy további kérdezősködés nélkül is rátaláljak Miklós bácsi portájára. Bizonyára nem véletlen, hogy a *Fától fáig (1955—1970)* című gyűjteményes Kányádi-kötet nyitó verse éppen *A mi utcánk*. Tanúsítja: bár a költő megjárta már a történelmet, hogy honnan indult, percig sem feledte. Nem a megrekedés szimbólumaként kér helyet magának a versben ez a kis zsákutca, hanem épp ellenkezőleg: olyan általános emberi értékek foglalataként, amelyek birtokában az egyes beszéd-költője utat találhat mindenkire. Mert a tisztesség és becsület földje ez, ahol „még a sár is tiszta”. Ahol még a kövek is oly nagy becsben vannak, hogy verskellékként erkölcsi példázatnak állítanak emlékművet. Mielőtt benyitnék a kapun, egy „bestelen kő” előtt — mely nem azért került ide, hogy vasárnap délutánonként jó ülés essék rajta — azon tünődöm: vajon mibe kerülhetett Miklós bácsinak az erkölcsi példázat kiküzdése és megtartása? Vajon milyen felismerések irányították élete során tetteit, hogy értelmét látja még az erőn feletti küszködésnek is?! De sok időm nem marad a latolgatásra, mert amint benyitok, hirtelen ugyanaz a látvány villan elém — ma sem tudok szabadulni a felismerés erős érzelmi felhangjaitól —, ami számomra oly ismerős az *El-elsukló énekből*, Kányádi Sándor lírájának egyik, csúcserőtelmes képviselő darabjából. A költemény hőse áll előttem, amint éppen „viszi / élelmes pulykafiak, zsörtölődő / malacok közt az igét”. És ekkor már záporoznak, csattognak a kérdések: „De mi az ég haragjáért kell / még most is ezt a bestelen követ, / szinte élete árán, ide cipelnie! / Inkább az egészségével törődne. / Kész a ház, az unokákat is / kiszolgálja. Miért, kinek? // Nem volt elég a kőből? Píramist, / kőhegyet, kőget rakhatna isten / abból, amit eddigelé / kapa alól, / kasza alól, / eke alól, / kerék elől, / árokmartról, / patak-ágyból / rakásba, szekérbe dobált, / saroglyára emelt!”

A kapunyitásra ugyan felém fordította volt a fejét, de mintha mi sem történt volna, vágja tovább a répalapít. Elhúzták a deket, az aprójószágna ennie kell. Minden egyéb mellékes ebben a pillanatban. Mint ahogy a frontvonalban, a becsapódó gránátok közt is az volt számára a legfontosabb, hogy idehaza a földek bevetetlenül ne maradjanak, s a fia, ha tud, menjen iskolába. Mert ez az élet megőrzésének és továbbvitelének a biztosítéka. Közlebb megyek hozzá, köszönök, és bemutatkozom. Erre leteszi a kezébe, felegyenesedik, tetőtől talpig végigmér, mint egy Veres Péter: vajon mennyire illek bele abba a képbe, amit az évek során kialakított rólam. S mielőtt megszólalna, az öröm kicsikóit futtatja végig a követ termő udvaron.

— Hajnal a mezőn — hallom, és nyújtja is a kezét nyomban. Fél perc múlva pedig — miután meggyőződött, hogy szavai a kívánt irányba hatottak (én meg arról, hogy nem a nevek, hanem cselekedeteik alapján tartja számon az embereket) — a Kodály-parafázis következik:

— Nem lehet boldog az az ember, akinek nem öröm a zene...!

Otthon vagyok.

Az első kérdése: még mikor jövök? A második: ha már itt vagyok, ugye, maradok legalább pár napot? A közeli vonatindulás hallatára beáll ugyan egy kis szünet, de a következő pillanatban már tessékel befelé: olyan rég nem beszélte ki magát senkivel, használjuk ki gyorsan ezt a kis időt. Véletlenül tudom, hogy két nappal előbb járt otthon a fia. Olyan rég volt az, mintha nem is az idén történt volna. Ellenben az utolsó tíz pengőjét csak az imént adta át egy vöröskeresztes nővérnek — Józsa Magdus a neve, s 1944 végén történt Veszprémben —, hogy szerezen valamilyen hangszert vele. Minek az magának, hurrogták le a többiek, hisz énekelni sem tud tisztességesen?! Amire újból áttüzesedik a hangja a replikától: olyan erő lakozik az énekhangban, hogy az a legnagyobb kétségbeesés és nyomorúság közepette is a szívárvány hátára emelhet bennünket. Térül s fordul, és már hozza is a megsárgult tábori lapokat: önkéntes folklorgyűjtői buzgóságának dokumentumait. Mert Józsa Magdussal lejegyeztette azokat a népdalokat, amelyek a gyakori bombázások ellenére is életben tartották őket. Azt a tíz pengőt hát most

sem tartja kidobott pénznek: egy olyan nagy táborban mindig kell hogy akadjon valaki, aki tud bánni a hangszerral...

Pillanatokra magamra hagy, amíg kenyér, szalonna, túró és bor kerül az asztalra:

— Így, mert a saját pincém bora! Az egyik ügyes ember a regátból hozott szőlőt, egy mázsát én is megvettem, a vejem kisajtolta...

Ezalatt azt próbálom felidézni, hogy vajon mit írhattam abban az 1970-es cikkben, amelynek címét — egy hunyorítás kíséretében — valósággal a kezem ügyébe helyezte: eddig gondját viselte, de a továbbiakban gazdálkodjam ismét én vele. Mert sosem lehet tudni: ha még jövőök, megtalálom-é? Mindazzal persze, amivel ő megtézte. A szerkesztőségi kötelezettség sok mindent előír a magamfajtanak, de a szóban forgó cikket nem penzumként, hanem benső törlesztés gyanánt írtam meg a falusiak hetilapjába. Hogy az aratók egyre apadó szektája ki ne tagadjon magából. Ezt érezhette ki Miklós bácsi is belőle: nem a hajcsárindulat állított a hasáb élére, hanem a meggondolkoztatás igénye. Hiszen az aratáshoz való viszonyulásban mindig a földművestársadalom közérzete jut kifejezésre. S aki ezt kellő mélységben érzékeli, az nemcsak a jelent tudja értelmezni: az aratási készülődésekből rálátni a jövődre is. Nem elég tetszetős elméleteket kerekíteni az elidegenedés világméretű jelenségeről: legyen bátorságunk a lábunk elé is nézni. A paraszti életformaváltás is vet fel manapság nálunk olyan nagyságrendű kérdéseket — Marin Preda egy egész interjúkötetben taglalja ezeket —, hogy ezekből kiindulva el lehessen jutni az emberiséget foglalkoztató gondok számbavételéig. Épp eleget halljuk, tapasztaljuk — bár még mindig nem a kellő összefüggések közt érzékeljük —, hogy a földműves ember is kezd elidegenedni munkája tárgyától: a földtől. S hogy iratlan törvény lett: bármi lehet, csak a föld mellett ne maradjon, csak földműves ne legyen a gyerek. Amivel épp azok érthetnek a legkevésbé egyet — ha sorsukat egyetemesebb összefüggések közt szemlélhetnék —, akik a körülmények hatalmát ilyen szokatlan hatású törvénné szublimálták. Hiszen létkérdésünk, hogy valamennyiünket — földműveseket és minden rendű és rangú műveseket — megtartsion szeretetében ez a föld.

„Felháborodtam mindenki bajáért“

— Úgy felháborodtam mindig mindenért, mintha a világ dolgaiért én volnék a felelős... A minap is nem hozzám jöttek az emberek? Csináljak már valamit, mert a borjuk úgy bögnek a hizlaldában, hogy emberi fül nem bírja azt elviselni. Pedig jó pénz adnak értük az olaszok... Dr. Nagy Miklós kéne hogy eljőjjön egyszer már ide, biztos, hogy egykettőre rendet teremtene. Megvették a drága kaszálógépet 14 000 lejért: egy hónapja odakint veri az eső a ciheresben...! *A kaszálógépet nem azért vesszük, hogy az eső verje* — Nagy Miklós cikkében aláhúztam ezeket a sorokat, és elküldtem az elnöknek...

— Ilyen jól ismeri dr. Nagy Miklóst?

— Hogyné! *A Bivalytenyésztésből*, a *Háziállatok takarmányozásából*, a *Pillantás a világ mezőgazdaságára* című igen tanulságos könyvéből. A *Falvak Népe*ben megjelent írásait is félre szoktam tenni magamnak. Nagy tudományos emberünk ő nekünk. Csak figyelnének többen a szavára.

Türelmét vesztí — mondja — mindenért, ami manapság csak „apróságnak“ számít, amire olyan könnyen legyintenek a legtöbben. Egy-egy rossz vetés vagy szántásban hagyott véték láttán valósággal fizikai fájdalmat érez; s ez az érzés nem kíméli törődött, betegségekkel küszködő testét akkor sem, ha írásban észlel hasonló vétkeket:

— Nem tudom, hogy osztályozzák a szerkesztőségben a cikkeket, de az utóbbi időben sokan 1-est, 2-est, 3-ast kapnak tőlem...

— Az 1/c-t jobban fizetik például, mint az 1/a-t...

— Én 100-ast szoktam írni arra, amelyik a nép szívéhez szól, és hasznára van az emberi gondolkodásnak...!

Könyvei teletűzdelve papírszeletkével, újságszegélyekkel. A *Pillantás a világ mezőgazdaságára* különösképpen. Mintha valamilyen előadásra lenne előkészítve. Am az újságszegélyek sem állnak üresen. Ilyen feljegyzéseket olvasok: „1970. szept. 4-én egy igazi rossz eljárásra világított rá Ferencz S. István író a *Hargitában*, ezzel a címmel: *Ha ezt tudtuk volna...*“

— Aki csak olvas, attól könnyen elrepül a szó, cserbenhagyhatja az emlékezete, s épp akkor nem lesz keze ügyében a jobb sorsra érdemes gondolat, amikor

a leginkább kellene. Aki olvas és közben jegyez, annál biztosabban megmarad... A fogságban úgy hívták: megyebíró. „Örökké ír a megyebíró” — mondták. Feljegyeztem a velünk történt dolgokat. Más papír nem volt, hát tábori lapokra... Még istállót is olyant akartam építeni, hogy a tehenek faránál újságot olvashassak.

Mindent a legnehezebb földműves munkákhoz viszonyít: a szántáshoz, a kaszáláshoz, az erdőléshez. Értéktudatának központi rendezőelve: a munka. A tisztesség és becület fogalmának nála ugyancsak a munka a színvonalja. Nem tanítjuk meg tisztességesen dolgozni a gyermekeket — ezen zsörtölődik naphosszat. Úgy nőnek fel, hogy kaszálni sem tudnak. Rossz rájuk nézni, ha netán mégis szerszámot fognak. Nem a gyerekekre, hanem a szülőre haragszik ilyenkor, arra, aki — „ahelyett, hogy tisztességre nevelné utódát” — még azzal biztatja: vigyázz, kisfiam, ne dolgozd agyon magad! A szellemi munka ugyancsak kín, gyötrellem annak, akinek ebből kell megélnie és másokat éltetni, de milyen szellemi munkás válik abból, aki még a mindennapi gondok legyűrésében sem szerez kellő jártasságot?! Hisz mégiscsak könnyebb ezekben tiszta helyzetet teremteni, mint eredeti gondolatokért megküzdeni. Akit már gyermekkorában úgy nevelnek, hogy a nehezségektől megkímélik, az életben aligha boldogul az.

— Ej, ha Sándort hibában értem volna annak idején, nem is tudom, hogy mi történt volna velem...!

Úgy mondja ezt, hogy el kell tűnődnöm azon: vajon akkor kinek kötötte volna a lelkére az alábbi kaszás-történet tanulságait:

„Rólam is majd emlékezzél / megvizült hátamon az ing / mint a bűjdosó kossuth lajosén / mikor a törökhöz folyamodott / megvizült hátamon az ing / olyan úgy beszédet vágtam ki én is / rossz lábom a kapunyílásba vetve / nehogy becsaphassa az orrom előtt / mert akkor oda az egész virrasztás / égen volt még a / hajnalcsillag amikor / odaültem a kapujába / nehogy elszalasszam ma is / megvizült hátamon az ing / akár a szegény kossuth lajosén / fél kezem a kapukilincsen a másikkal / botomat szorongattam mint a torkomat / a visszanyelt szavak / finomnak kellett lennem / különben nem érek célt / s ott rothad az a kicsi rossz szénám / akárcsak a tavaly a kicsi rossz / szénám amit a tagútbán kaszáltam / a tagútbán harmadában amit régebben / nagyidő elleni harangozás fejében / a minden háztól kijáró kupa / búza mellé ingyen jussolt a / falutól a harangozó / megvizült hátamon az ing / amíg kértem a mérnök urat / adna egy fogatot / arat a nép / mindenki a mezőn / áll az iga / ingyen eszik a ló / közérdek is hogy az a kicsi rossz / széna fődél alá kerüljön / a harmada csak az enyém / a harmada / majd meglátjuk úgy dél felé / hé-te-hé hé-te-hé / sulhintotta felém a szót / úgy dél felé / hogy suhant volna válaszul a bot / de akkor oda a cél a kicsi / rossz szénám hé-te-hé csavarni / lehetett volna az inget a hátamon / mint a szegény bűjdosó kossuth lajosén // ott égje el a tűz / vagy ott rothadjon ítéletnapig // s már nem is a lába / a botja hozza / az én hetvenen túli / földig alázott / édesapámat“ (Részlet a *Halottak napja Bécsben* című poemából).

Az elhanyagolt gyümölcsfák ...

„Írtam 1977. jan. 16-án: Újév napja világos volt. Vízkereszt vizet eresztett. Hó nincs, fúj a szél, a juhok még kijárnak...”

„A tegnapi jól dörgött: a nép azt tartja, hogy ilyenkor jó termés lesz.”

„A mai tudomány is azt mondja, hogy a régi tapasztalatokat tiszteletben kell tartani.”

„A cseresznyefák virágzását rossz idő találta 1977 áprilisában. De azért harmadtermés lett volna, ha van, aki megőrizzé a kártevő rovaroktól, kártékony madaraktól. Ezek azonban június 20-án olyan erőszakra vették magukat, hogy mind egy szemig leették. Máskor nem így lesz, ha megleszek, de ehhez reményem semmi. Az elhanyagolt gyümölcsfák mi vagyunk...”

Panaszolja, hogy testét — hetvennegyedik évét tapossa — tizenháromféle nyavalya szaggatja. Nappal még etelik valahogy, de éjjel... Sem aludni, sem olvasni...

„Csont és bőr. / Kirojtosodott idegek. / Nyílt áramkörök. // Bal lábfejét akna tépte. / Bottal biceg, kopott térde — megbicsaklik olykor-olykor / követ termő udvarunkon. // Minden időváltozáskor / mintha vész, mintha ráspoly, / isten életlen baltája / venné csontjait munkába. // Koponyásodó fej. / Csiszolt idő. // Szemgödre barlangjaiban / Prométheusz csintalan unokái / ugrándoznak a lopott tűz körül.”

— Egy szép napon a lámpa kialszik, s maga még élni fog — mondta az udvarhelyi szemorvos.

Látása annyira meggyengült, hogy nem tud már olvasni — ez a legnagyobb bánata. Mert őt a könyvek tartották életben.

— Sokan semminek tartják a könyveket is. Azt hiszik, úgy könnyebb, ha nem töltik meg hiábavalóságokkal az agyukat. Még álomban is azt az álmot szeretem, amelyekben a könyvekkel foglalkozom.

Könyvet mindenkinek!

— Könyvet mindenkinek! Könyvet mindenkinek! Szép könyveknek szép könyvszekrényt! Olyan a ház könyvek nélkül, mint az ember lélek nélkül!

Legalább fél évszázada hirdeti a maga körében azt a gondolatot, amiért az UNESCO az 1972-es esztendő a könyv nemzetközi évének nyilvánította. A könyv az ő istene, az értelem. Az első világháború értelmetlensége — amikor minden vágya az volt, hogy tanulhasson — az édesapja helyébe állította: az eke szarva mellé.

— 1904-ben születtem... A harmadik osztályt sem jártam ki, amikor a pap-tanító kihirdette: aki olyan sorsban van, mint én, annak nem kötelező az iskola. Tizenkét éves koromban már két tehénnel gazdálkodtam...

De a könyvet nem tudta kivenni a kezéből semmiféle emberfeletti hatalom. Ezért írta 1945 telén — Coburgban kelt tábori lapon — a fogságból haza: minden ott pusztulhat, de ha hiszel magadban, fiam, menj iskolába!

— 1944. augusztus 2-án indultunk Székelykeresztúrról a frontra. Sándort láttam magam előtt végig meg a kicsi leánykámát: ott álltak mezítláb, amikor búcsúztattak...

Tudja, hogy köszöntünk egymásnak a harctéren és a fogságban? Adjon isten életünkre való időt. Nahát, '46-ban csak hazakerültem, s az első kérdésem az volt:

— Hol van Sándor?

— Odavan fuvarozni.

Estére aztán előkerült ő is:

— Hát, te Sándor, mezítláb hagytalak itt s mezítláb talállak.

Ajánlottam, hogy legyen mesterember.

Ősszel elmegyünk az erdőre, s azt kérdi tőlem:

— Hát akkor mikor megyek inasnak...?

— Akár ebből a helyből is elindulhatsz — mondtam.

El is indult. Másnapra itthon volt.

— Beiratkoztam, de az iskolához pénz is kellene...

Hazajöttem tojásért — ez lehetne a címe annak a könyvnek, ha Sándor egyszer már megírná, hogy mi mindenen ment keresztül abban az időben. Szorítottak a beadásért. Mindenért nagy baj volt. Olyan cudar körülmények közt nőtt fel, hogy rossz érzés fog el még ma is, amikor rágondolok...

„Halhatatlanságot fuvarozó“ papírszeletek

Nem tudom kihagyni a kérdést: írt-e valaha is verset? Nem, nem írt; olvasónaplóba illő feljegyzéseket viszont egy életen át. A verseket különben sem írni kellene, hanem *élni*. Mert az az igazi vers, amelyik akkor születik, amikor az élet továbbvitele valamilyen oknál fogva lehetetlenné válik. Ó: élt. Vagyis: küzdött. Az értelmes élet ígézetével megáldva emberhez méltó életvitel kialakításáért küszködött. Aligha hihető, hogy csak a saját érdekében. Bizonyára a kultúrával való bensőséges kapcsolata teszi: ő azt is tudja, amit környezetében mások még csak nem is sejtjenek. A megrendült értéktudatú faluközösségnek, hogy továbbra is történelmi teherbírásra alkalmas *közösségnek* lehessen nevezni, általános emberi értékeit megőrizve, és az együttélés formáit tökéletesítve, magasabb fokú életeszmenyt kell követnie.

Kéznel van-e — kérdem — az olvasónaplója? Szükségünk lehet rá, hiszen kevesen vannak, akik ilyen jó gazdái lennének mások továbbadásra érdemes gondolatainak. Könyveket vesz elő a már ismert — „halhatatlanságot fuvarozó“ — papírszeletekkel. Tamási, Móricz, Zaharia Stancu gondolatai népesítették be a minden-napjait — ezt veszem ki a szavaiból, de a felsorolást hirtelen abbahagyja. Kutyálkodik az emlékezet — mondja rosszállóan. Majd újra nekiiramodik, mintha valami nagy terhet kellene felcipelnie egy tetőre, s a következő megsusszanáskor már tudom: talán nincs is olyan nép, amelynek szellemi nagyjai fel ne keresték volna őt Nagygálambfalván. Le kellene gépeltetnie ezeket a feljegyzéseket — biztatnám

Miklós bácsit. S hogy ne maradjon csak a biztatással, magam látok hozzá a munkához.

1969. febr. 20.: Az igazság szükségszerűen mindig azé, aki osztogatja. (Liviu Rebreanu)

1970. jan. 31.: Magamat vendégeltem meg... Vásárban is áldomást iszik a gazda, hát még, amikor egész életét elcseréli. (Beke György)

1972. febr. 20.: Csak a bőségben mutatkozik az emberi szív a maga igazi művoltában, és ritka az az ember, aki minden körülmények közepette megőrzi igazi arcát. (Ioan Slavici: *A kincs*. Fordította Lőrinczi László.)

Dátum nélkül (Dr. Kahána Ernő *Az orvosé a szó című* könyvében). Diderot francia író majdnem 200 évvel ezelőtt azt írta: Az az ország, amelyik a földművest nem teszi érdekeltté a mezőgazdasági termelésben, menthetetlenül koldusbotra jut.

Ugyancsak dátum nélkül: Mivé lesz az ember, ha remény nem éltetné? (Liviu Rebreanu)

Utolsó kívánság

Nem kis bölcsesség, józan értelem szükséges ahhoz, hogy az egyes ember a körülmények hatalmán felülkerekedhessék; hogy munkás élete példájával — ha szükség mutatkozik rá, még halálával is — új törvényt szabhasson. Kányádi Miklós bácsi, úgy tűnik, végigszenvedte a felbomló paraszti világ minden kínját, de minden tetteivel, indulatával, gondolatával annak az értéktudatnak a tűzhelyét táplálta, melyről mai világunkban csak emberségünk feladása árán mondhatnánk le. Élete nem volt értelmetlen — emberségből példát mutatott —, tehát a halála sem lehet az. Amikor a feljegyzések közt rábukkantam az egyetlen gépelt lapnyi írásra, amelynek Kányádi Miklós a szerzője (*Kányádi Miklós utolsó kívánsága arra nézve, hogy milyen legyen a temetése*), az első gondolatom az volt: vajon nem követtem-e el valami szentségtörést azzal, hogy kézbevettem? Hiszen olyasmiről van szó, ami csakis a családtagokra tartozik. Megnyugtat, hogy nemcsak rájuk. Sokkal tágabb közösséghez kíván szólni benne, a meggondolkoztatás igényével. Hogy a másolással ne töltssem az időt, megengedi, hogy magammal vigyem. Arra kér csupán, hogy mielőbb adjam át Sándornak:

„ÉN, KÁNYÁDI MIKLÓS, 1976. január 13-án felkerestem lelkipásztoromat, és arra kértem, hogy írja le utolsó kívánságaimat, melyeket temetésemről már régebben elgondoltam. Éveken keresztül fontolgattam: vajon helyes-e, amit akarok? Bármire gondoltam, mindig visszatértem előbbi szándékaimhoz — és azokat helyénvalóknak találtam. Gyermekeimmel ezeket már évekkal ezelőtt közöltem. Bizom gyermekeimben; hiszem, hogy utolsó kívánságaimat teljesítik, és temetésemet akaratom szerint rendezik. Szerény temetést akarok, mert együttéreztem a háborúban elesett bajtársakkal, de szerettem és embernek néztem azokat is, akiknek nem járt ki a temetési pompa. A mások gondolkozása, véleménye nem szabad hogy befolyásolja gyermekeimet, sem temetésemet. Ezért kérem és meghagyom, hogy temetésem a következőképpen történjen:

1. Temetkezési helyem édesapám ölében legyen, a kertben.
2. Koszorút koporsómra és síromra ne tegyen senki.
3. Temetésem után evés-ivás ne legyen, ennek helye a disznó halála után van, nem az én halálom után.
4. Zenekar sem koporsóm mellett, sem a síromnál ne muzsikáljon.

A fentieket azért íratam le, hogy örökre megmaradjanak; hogy az élőknek jó példát adjak; hogy életük értelmét ne a külsőségekben, lakmározásokban keressék, hanem az emberségben, tisztességben, szerénységben — az élők megbecsülésében. Az élet megjavítását akarom, nem a halál kidiszítását. Életet és nem halált akarok, ennek megfelelően:

5. kívánságom az, hogy síromon virág nyíljon. Ennél szebb tiszteletet nem akarok, nincs is! Úgy gondozzák síromat, ahogy én gondoztam az édesapám sírját. Nagyalambfalva, 1976. január 13.

S. k. aláírás“

Időtlen példázat

Nézem az órám, indulnom kell. De még egy kérdés néhány percig visszatart. Feltűnt ugyanis, hogy egész beszélgetésünk alatt még csak célzást sem tett Miklós bácsi arra, amire pedig titokban bizonyára büszke: azért mégiscsak volt foganatja, s nem akármilyen, annak a Coburgból küldött tábori lapnak:

— Soha senki előtt nem hivalkodtam azzal, hogy az én fiam költő! — kapja fel a fejét indulattal.

Hogy milyen messzire látszik el az, amit a két Kányádi az életben csinált? Kész a monumentális portré. Időtlen emberi vonások rajta. De nem attól válik döbbenetes hatású költeménnyé az *El-elcsukló ének*, mert a költő az édesapjának akar emléket állítani vele. Pedig minden mozzanat, amiből építkezik, tárgyszerűen valóságos, és életrajz szerint is hiteles. Ugyanaz a viszonyulás válik nyilvánvalóvá a költeményben is, mint amire — eljövetelemtkor — Miklós bácsi figyelmeztetett. Minden erendő bensőségesség ellenére teljesen esetleges az, hogy ők egymáshoz tartoznak — és egymást építik tovább az időben. Az számít csak, hogy ennek a léleknek a drámája — a konkrét életösszefüggésektől függetlenül is — mennyire egyetemes érvényű összefüggéseket világít meg, miként sugározza — a költő tollán immár időtlen példázattá válva — a körülmények hatalmát elszenvadó és mégis értelmes emberi élet lényegét: a küzdelmet.

A lélek egyensúlyáért, az emberség elvének a megmaradásáért.

„Csont és bőr. / Kirojtosodott idegek. / Nyílt áramkörök. / Koponyásodó fej. / Csiszolt idő. / Szemgödre barlangjaiban / Prométheusz csintalan unokái / ugrándoznak a lopott tűz körül. / Tücsök cirpel, pillangó szállong / a szemgödörök alig kapaszkodó / bokrai közt. / Délutánok nyugalma / honol a homlokon. / De bennebb, a láthatatlanban, / sasra vár türelmetlenül / a megkötözött: kéz a kin. / Vér kering már a láncban. / Zene a csörrenés. / Amputáció lenne a szabadulás. // A ló s az eb beledöglének, / az ember beleszokik.“

A kiskapu már rég becsukódott mögöttem, mégsem megyek el egyedül tőle. Kiséretül mellém szegődik a hangja:

— Adjon isten életünkre való időt mindnyájunknak!

1978. április

KÁNYÁDI SÁNDOR

MÁJUS

dulakodásban szétrugott tüzek
füstje csípi a szememet
ítéletidő záporába fulladt
tüzek füstje mardossa torkomat

tehetetlen két tenyeremmel
milyen szánnivalóan
gyámoltalanná maszatoltam
valamikori elszánt arcomat

ÚJSÁGOLVASÁS KÖZBEN

egyesületek alakulnak
társaságok sőt akadémiák
fognak össze egy-egy
kiveszőfélben lévő
fű fa virág madár
sőt rovar védelmére
jó volna gondolom
jó volna ama füvek fák
virágok madarak
sőt rovarok
családjába tartozni

E versek közlésével köszöntjük az ötvenéves Kányádi Sándort.